

Nagy Attila Tibor

A Fidesz-modell kockázatai

2. A Fidesz-modell kockázatai

2.1. A Fidesz többségi modellje

[A modell bemutatása után](#) érdemes feltenni azt a kérdést, működik-e ehhez hasonló rendszer Európában tőlünk nyugatabbra. Ez már csak azért is fontos kérdés, mert Nyugat-Európa országai általában sikeresebb politikai és gazdasági rendszereket építettek ki, mint Magyarország. Az egyértelmű, hogy a Fidesz leszámolt a konszenzusos demokráciával. Tettei, de egyes megszólalásai (miszerint hagyni kell, hogy a kormány a fékektől és ellensúlyoktól minél kevésbé zavartatva hajthassa végre programját a választói felhatalmazás alapján), azt sugallják, hogy hagyni kell a kormánytöbbséget kormányozni, azaz mintha a többségi demokráciát venné alapul.

Az Egyesült Királyság westminsteri modellje a többségi demokrácia tipikus megjelenése, ahogy azt *Arend Lijphart* a *The Pattern of Democracy* (1999) című könyvében kifejti. A többségi modell gondolkodásmódja például a felületes szemlélődő számára hasonlít is a Fidesz-modellre: alkotmánybíráskodás ott nem létezik, a kormány többsége egyértelműen uralja a parlamentet, amelyet az ottani választási rendszer a „győztes mindent visz” elve alapján még felerősít, a konszenzusos demokráciával ellentétben a hosszas, bonyolult érdekegyeztetésnek kevésbé van szerepe.

Csakhogy ehhez hozzá kell tenni, hogy a mostani brit politikai rendszer igen hosszú, több mint három évszázados szerves fejlődésnek az eredménye, és a magyarhoz képest más politikai kultúrával rendelkezik (lásd: az ellenzék vezérének állam által elismert posztja, az ottani pártok élén nincs megfellebbezhetetlen tekintélyű pártelnök). Ráadásul a Tony Blair kormányfősége alatt elindult devolúciós folyamatok következtében számos hatáskört megkapott Wales, Skócia és Észak-Írország, azaz a központi hatalom(kormány) befolyása ezekre a területekre már korlátozottabb.

De ha igaz is lenne, hogy a Fidesz a többségi demokrácia felé viszi a magyar demokrácia modelljét, akkor is érdemes felhívni a figyelmet Lijphart gondolataira, aki számos adatsor összehasonlítása alapján arra a következtetésre jut, hogy a többségi demokrácia modellje kevésbé sikeres a konszenzusos demokráciákhoz képest, ami a gazdasági fejlődést, a társadalmi egyenlőtlenséget, az emberi életminőséget, vagy a nők politikában való részvételét illeti. Lijphart véleménye egyébként később sem változott, amit egy 2010-es rövid írása is jól mutat. Elgondolkodtató, hogy a 2008-ban kitört világgazdasági válságot a konszenzusos demokrácia egyik mintájának tekinthető Németország eddig kevésbé szenvedte meg; másfél-két éve folyamatos gazdasági növekedést, és csökkenő munkanélküliséget mutat. A többségi modellt (ha nem is vegytisztán) alkalmazó Egyesült Királyság ellenben GDP-csökkenéssel, és megszorításokkal néz szembe napjainkban. Hogy a konszenzusos demokrácia és a válságra való reagálás közötti korreláció mennyire erős, egy másik elemzés témája lehet.

Ami pedig Magyarország jövője szempontjából különösen fontos lijpharti megállapítás, hogy *egy megosztott pluralista társadalomban a többségi modell veszélyes, mert a kisebbséghez tartozók folyamatosan kirekesztve érzik magukat, és elveszítik a rendszerhez való lojalitásukat.*

Ehhez még azt is hozzá lehet tenni, hogy a rendszer felszűlése válsággá mélyülnek, amennyiben nem sikerül érezhető gazdasági eredményeket felmutatni, azaz a szegénységben élők számára valós kitörési esélyeket teremteni, életszínvonal-emelést megvalósítani. Márpedig nálunk fennállhat ez a veszély, különösen akkor, ha a kormány gazdaságpolitikája mégsem fog több százezres munkahelyeket teremteni a következő években, így a leszakadók számára nem valósul meg a felemelkedés.

Az elmúlt másfél évben nálunk a baloldal nem csinált titkot abból, hogy a Fidesz által kiépített politikai rendszert nem tudja elfogadni, és annak megbuktatásáért fog harcolni. Ha a kormányzás sikertelen lesz, vagy legalábbis nem tudja elültetni a választók körében a jó kormányzás érzetét, akkor a Fidesz ellenzéke előtt megnyílik az a lehetőség, hogy a rendszer ellenzői és a magukat szociálisan vesztesnek érzők között kiépítse az összefogást.

Amennyiben a politikai kultúra ráadásul még fragmentált is, azaz - *Gabriel Almond* tézisét alapul véve – az egyes politikai szubkultúrák egymástól elkülönülten, oszlopszerűen léteznek, akkor a politikai konfliktusok folyamatos és éles kiéleződésére jó esély van. Márpedig, a Fidesz-modell közösségre vonatkozó elemeinél láthattuk, hogy a magyar jobboldal a maga médiahálózatával, intézményeivel felépített egy, a baloldallal élesen szemben álló szubkultúrát. A magyar jobboldali (fideszes) szubkultúra most igen jelentős kormányzati támogatásban részesül, közvetett anyagi (pl. állami hirdetések) és erkölcsi vonatkozásban egyaránt. Az előbb említett rendszerellenesség tovább csökkenti annak a lehetőségét, hogy a jobboldali és baloldali szubkultúrák érdemi együttműködésre is hajlandóak legyenek.

Magyarország a korábbi húsz évben sem számított homogén társadalomnak, hiszen jól elhatárolhatóak a felső- közép-és alsórétegek, emellett kemény kulturális-politikai és részben etnikai (cigánykérdés) választóvonalak is szabdalják alakosságot, amelyet történelmének traumái is megterhelnek. *Súlyos felelősséget vállal magára a Fidesz, mert úgy tolja az országot valamiféle többségi (de nem feltétlenül a westminsteri) felfogás felé, hogy nem homogenizálódik a társadalom, sőt: ha folytatódik a jelenlegi társadalmpolitika (lásd: adópolitika), még tovább fokozódhat az egyes társadalmi rétegek közötti széthúzás, tovább nőhetnek a vagyoni különbségek. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy az ellenzék nem magát a kormányt, hanem a politikai rendszert utasítja el, rossz esetben igen komoly nehézségek várhatnak még ránk.*

2.2. A Fidesz-modell legitimitása

Mint minden más politikai rendszer, a Fidesz legitimitása több aspektusból is vizsgálható:

1. A politikai szocializáció

Amellett, hogy neveltetése során, majd felnőttkorában milyen politikai hatások érték az egyént, lehet szerepe annak is, hogy ki tartozik az 1990 előtti, vagy a rendszerváltás utáni nemzedékek közé. Ahogy haladunk előre az időben, az 1989-90-es rendszerváltozás előtt születettek aránya választásról-választásra csökken, azaz a politikai súlyuk is. A Kádár-rendszer iránti nosztalgia egyre kevésbé alapul közvetlen élményeken, hanem inkább szülők, nagyszülők elbeszéléseiből. A Fidesz majdani stratégiájának tehát egyre kevésbé kell számításba vennie a Kádár-rendszer közvetlen hatását, kulturális hatása azonban tartós lehet.

Érdekes kérdés még, hogy továbbra is megmarad-e az a társadalom széles körében meglévő attitűd, amelyik komoly szerepet vár el az államtól a problémák megoldása terén. A fideszes állam megnövekedett ereje elvileg megnyitja az utat ezen elvárás teljesítéséhez

2. Moralitás

Az MSZP-t kormányzásának előző nyolc éve alaposan kikezdte, és az ország legkorruptabb pártjának hírébe került a sorozatos botrányok miatt. A választói elvárás a Fidesszel szemben egyértelműen az volt 2010-ben, hogy a szocialista-liberális kormányok időszakához képest valósítson meg egy jóval tisztább közéletet, s ha ezen a téren komoly csalódást okoz, az komolyan visszaüthet. Habár az ellenzéknek eddig nem sikerült a Tocsik-üggyel vetekedő botrányt kirobbantania, a képviselői költségtérítések ügye is jelzi, a moralitás szemszögéből a Fidesz is sebezhető

3. Élhető ország

Ez nem más, minthogy a Fidesz ciklusának végén milyen választ adnak a választók arra a kérdésre, hogy „jobb lett-e az élet az országban, mint négy éve?” . Ezt nem pusztán a gazdasági mutatók (GDP, infláció, regisztrált munkanélküliség, stb.) mutatják, hanem a lakosság biztonság- és közérzete, és az életminősége, azaz az oktatás helyzete, az utak állapota, a hivatali ügyintézés, vagy az egészségügyi ellátás színvonala. A korábbi kormányok sokszor nem tudtak a kérdésben megfogalmazódó elvárásoknak megfelelni, s egyelőre még nem látszik, hogy a kormánynak sikerült olyan színvonalú apparátust kitermelni, amelyik a korábbiaknál magasabb szintű szakmai munkát végezve jobban képes alkalmazkodni az állampolgári igényekhez.

4. Szimbólumrendszer

Egy sikeres hatalom nem mondhat le arról, hogy állampolgárait érzelmileg is magához, vagy legalább az általa irányított országhoz kapcsolja. A Fidesz ezt jól felismerte, már az első kormányzására rányomta ideologikus, ezzel sokakat megosztó jellegét („koronaúsztatás”, Szent Korona Parlamentbe helyezése, Országjáró kiadványok). Nincs ez másként a második Orbán-kormány idején, amit mutat pl. „az Alaptörvény asztala”, de a Fidesz által alkalmazott szimbolikus és identitáspolitika vélhetően még kiteljesedik. Mivel viszont a Fidesz-modellnek rendszerellenes ellenzéke van (a magyar történelemben amúgy nem először bukkan föl rendszertagadó ellenzék), a politikai szimbólumok erősen megosztó jellege tovább erősítheti az ellentéteket (az Egyesült Királyságban a magyar példával szemben a király személyéhez köthető ünnepek – pl. a látványos esküvők – jól szolgálják a nemzeti összetartozást).

5. Szabadságjogok

Ez a kérdés még nem tűnik igazán fontosnak a lakosság egésze szempontjából. A Fidesz népszerűségének hanyatlása a Széll Kálmán terv bejelentései, és az egykulcsos adórendszer bevezetése után kezdődött, amelyek érzékenyen érintették a lakosság egyes rétegeit, nem pedig az Alkotmánybíróság hatáskörének tavaly őszi csökkentése után. Ugyanakkor, ha a Fidesz-kormányzás főleg az első három pontban nem képes érzékelhető és megélhető eredményeket felmutatni, az ebből adódó elégedetlenséget felerősítheti a szabadságjogok kárhozottatott megkurtítása, illetve annak ellenzéki (baloldali) narratívája.

6. Orbán Viktor megítélése

Az 1990-es évek vége óta a Fidesz, és magyar jobboldali választói közönség többségének egyik legfontosabb összekötő cementje a mostani kormányfő, akinek a személyével a választói tömegek azonosítani tudják a jobboldalt. Orbán domináns jellege miatt az ő teljesítménye, pontosabban annak a választói közösségben érzékelt percepciója lényegesen befolyásolja a Fidesz-modell megítélését, így annak jövőjét.

Bár a közvélemény-kutatások még jelentős Fidesz-főlényről tanúskodnak, a [kormánypart népszerűségének apadása](#) ma már egyértelmű, és ez idővel elhozhat legitimációs problémákat a Fidesz-kormány számára. Érdekes módon az államhatalom növekedése akár még ronthat is a helyzeten. Egyrészt előhívja a magyar társadalomban korábban is létező igényt az állami szerepvállalás iránt, és ha nem sikerül meggyőző eredményeket produkálnia a kormánynak, akkor a szavazók egy része azért is elfordulhat a Fidesztől, amiért megnövekedett hatalma ellenére sem javított lényegesen a helyzeten, holott elvileg lett volna rá a lehetősége.

Másrészt ez növelheti az állampolgári passzivitást, abból a gondolkodásból fakadóan, hogy ha az egyén úgysem tehet sokat, cselekedjen akkor a megnövekedett állam. Csakhogy a sikeresebb nyugati modellek azt mutatják, hogy az állam többé-kevésbé ésszerű határokig terjeszti ki a hatalmát, úgy, hogy az egyének, a civil szervezetek is közreműködjenek a társadalmi gondok és kihívások leküzdésében, vagyis számít az önálló, kormányon kívüli kezdeményezésekre is (egyik legújabb kísérlet erre a brit Big Society). A Fidesz-modell működtetői részben a többségi modell sajátos gyakorlása, részben a jogalkotási dömping okozta időhiány miatt alig törekedtek komolyan a politika határain kívüli szereplők aktív megmozgatására.

Ha ez továbbra is így folytatódik, bekövetkezhet az a rendszer szempontjából szerencsétlen fejlemény, hogy a polgárok nagy része eleve lemond az államhatalommal való aktív együttműködéstől, kedvezőtlenebb esetben továbbra is megmarad az államot kicselezni szándékozó, kiskapukat megtaláló egyéni túlélési stratégia, ami pl. a vártnál kevesebb adóbevételekben, a korrupció mértékének fennmaradásában csapódhat le. Akár hiábavalónak is bizonyulhat az 1989-90-es politikai rendszer lebontása, amennyiben az új rendszer elfogadottsága is olyan alacsony szintre esik vissza, mint a húsz évvel korábbié.

Véggövetkeztetés

A bemutatott modell kockázatai ellenére a Fidesz – függően pl. ellenfelei majdani állapotától – akár még meg is nyerheti a következő választást, és ez esetben ezt a modellt hatalomtechnikai szempontból akár még sikeresnek is minősíthetnénk. Csakhogy még ennél is fontosabb kérdést kell feltenni, nevezetesen, hogy ez a modell alkalmas lesz-e arra, hogy Magyarország Nyugattól való lemaradottsága csökkenjen, az erős gazdaságnak köszönhetően jelentősen emelkedjen polgárai életszínvonala és életminősége, csökkenjen a társadalmi esélyegyenlőtlenség, és a szegénység szintje? Egyelőre a kételyből van több.